

Unes notes sobre la Moreria

JOSEP LLUÍS VICIANO AGRAMUNT

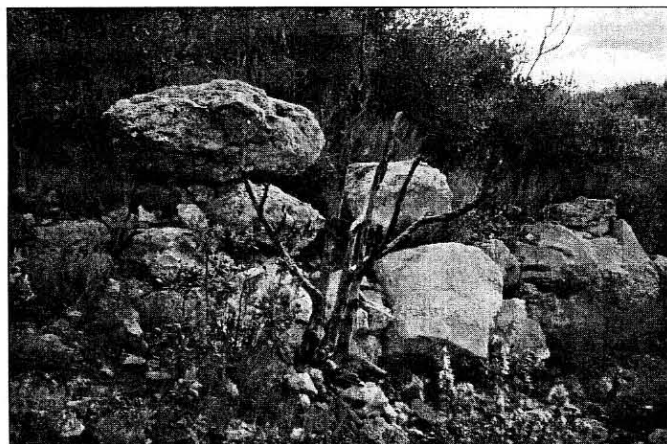
La present comunicació és un intent d'aclarir com i què era la Moreria, seguint la poca informació documental que es coneix, i la més abundant que ens dóna la mateixa Roca i algunes restes que hi romanen.

Una part ben característica del paisatge als voltants de les Coves de Vinromà és la roca de la Moreria, ben visible de la població i de molts racons del terme, alta sobre la vessant que cau a la riba dreta del riu de les Coves, més avall Segarra i de Sant Miquel. El punt, un bon lloc de defensa sobre el corrent d'aigua, ha atret poblament des de sempre i no falten indicis prehistòrics, ibèrics, romans i musulmans.

En el cim de la Roca és ben notable una construcció defensiva prehistòrica (fig. 1), amb terrisses fetes a mà del Bronze final-Ferro. Dins del recinte hi ha punts amb arrenclerats de pedres (fig. 2 i 3), que no falten en altres llocs de dotació semblant: la Talaia (Benassal), el Gaidó (Cabanès), el Morral (Culla), tossal de la Vila (la Serra), etc. No falten, també en el cim, indicis de terrisses islàmiques, però poca cosa. Finalment en la guerra de 1936-39 es fortifica amb trinxeres i parapets (fig. 4), que destrueixen en part les despulles precedents. Les deixes d'aleshores són algun tros de metralla i poc més.

Però és el penya-segat i la vorera que cau sobre la dreta del riu el que té més interès i el motiu de les notes que segueixen. Ací, per tota la cinglera, hi ha un escampat de cavitats que

han fet de llocs de refugi i defensa, amb abundància de treballs de condicionament. Paregut a açò no es coneix res a les nostres comarques; si de cas alguna cavitat que forma part de les dependències d'algun castell, com passa amb la Cova, al d'Ares, i les del castell de Morella: el Catxo i el Palau del Governador, principalment (S.E. Espemo, 1993, 7). (De informació documental, en la carta de població de 1281 –Díaz Manteca, 1987, 208– el senyor es reserva plaça per a fer el seu castell “*en somo de villa, ença la part del río*”, el que vol dir que “*enlla*” hi ha encara quelcom, o no caldria l'aclaració. Evidentment degué haver una primera carta pobla (Orient, 1995, 28) que potser aportara alguna informació més precisa, però no es coneix). Sobre que la Moreria i les seues cavitats són les primitives Coves de Vinromà s'han pronunciat alguns autors

Detall de la muralla del cim de la Moreria. (Fig. 1)

Arrenglerament de pedres. (Fig. 2)

(Esteve, 1988, 205; Forcada, 1992, 65; Viciano, 1992, 18). Casos semblants de canvi d'emplaçament, i amb ell també del topònim, n'hi ha més a les nostres comarques; així pareix que passa a Alcalà, a Castelló, que demominarà castell Vell el seu primitiu solar, també a Nules, que deixa la seua Vella de Nules, la Vilavella ara. Així el canvi de veïns o el nou poblament cristià al tossal proper amb més condicions d'habitabilitat hi portà pobladors i topònim, mentre el roquer s'anomenà la Moreria, com que allí vivien encara ho havien viscut els moros.

El penya-segat s'estén d'oest a est, encarat al nord (fig. 5). En ell s'obren, com hem dit, una sèrie de cavitats conegudes conjuntament per les coves de la Moreria, amb alguna amb topònim propi, com és el cas de la coneguda cova Campana, i també hi ha una cova del Relonge, que segurament serà alguna cavitat que fa de rellotge natural, com passa en molt més casos en altres llocs.

Per a iniciar el repàs del roquer buscarem un punt de la base on hi ha despulles d'obra. Ací estaria l'accés a una part del conjunt de cavitats fortificades, si fem cas de les senyals que trobarem. Construccions i treballs s'estenen, la part més important, en poc menys del centenar de metres.

Si pugem, el primer que trobarem, és el colt d'un gorró, d'entre 8'5-9'5 cm. de diàmetre. Té un desgast molt notable en tota la volta, deixat pel cercol de ferro que reforçava el piu del pollegueral de la porta, que seria forta. Prop d'ací, en el sòl, hi ha restes de pedra i morter, i en la roca algun indici de ratlletes rogenques, com d'òxid. Si seguim la cingla o graó, a la dreta, en tota la vora hi ha trossos de mur de pedra i morter. En el pany rocós, abans de l'estretiment de la cornisa, hi ha uns clots o falques picats en la paret, per a posar cabironatge; en són unes 10, a intervals irregulars. Després de l'estretiment, en la paret que domina la cingla i a uns 13 m. de l'extrem occidental d'aquesta, hi ha treballats en la roca tres graons a poc més de 3 metres sobre el sòl. Segurament els graons serien l'eixida d'una escala de fusta, que es llevaria per deixar inaccessible les parts superiors. A més, graons i estretor de la segona cingleta fa pensar en l'existència d'un pis o planta entre el mur forà i el repeu interior. Finalment arribem a l'abric gran on finalitza la cornisa avallera, vorejat exteriorment per un mur de pedra i morter. Com que allí també finalitza l'amuntera, té com dos nivells. Des de la vora o mur exterior a la paret rocosa interior penetra sobre 10 metres.

Vista lateral de la Moreria. (Fig. 5)

Arrenglerament de pedres. (Fig. 3)

Parapets en el cim de la Moreria. A l'altra part del riu es veu la Cova de la Solana (Fig. 4)

Per a seguir la repassada retornem a l'accés. D'ací pugem a buscar la cingla superior. A més d'algun indici de mur que voreja la caiguda, hi ha un trosset de regata picada en el sòl, i una paret travessera en la part alta. D'ací seguim el graó a la dreta i trobem un clot o piqueta de 24x24 i 11 cm. de profunditat. Després una irregular de forma més o menys triangular amb angles morts, més gran, de 46x30 i una profunditat mitja d'uns 10 cm. Per tota la paret rocosa hi ha senyals de trencats a colps de maça i amb alguna senyal de punxó, per a llevar bonys que donarien nosa i guanyar espai. Més avant la cingleta s'estretís i hi ha un cantal que talla el pas. Després, contra ell, té indicis d'obra. A continuació trobem els graons dels quals hem parlat abans, en la primera cingla. Del més alt al sòl hi ha una altura de 3'60 cm. Més o menys sobre ells hi ha més trencats en la roca. I arribem a l'abric.

Tornem a la paret travessera. Un mur voreja el tallat, a 13 m. d'altura sobre el peu. Després cal perdre altura i arribar al final on una paret travessera i un mur que voreja el replà fan de repeu a un racó o abric; en la paret hi ha més falques picades en la roca, 6, a intervals de 68 a 90 cm.

En el racó hi ha trencats de les parets rocoses, un clotet circular d'11 x 12'5 cm. i 4 de profunditat; contra ell una superfície aplanada amb senyals de punxó, etc.

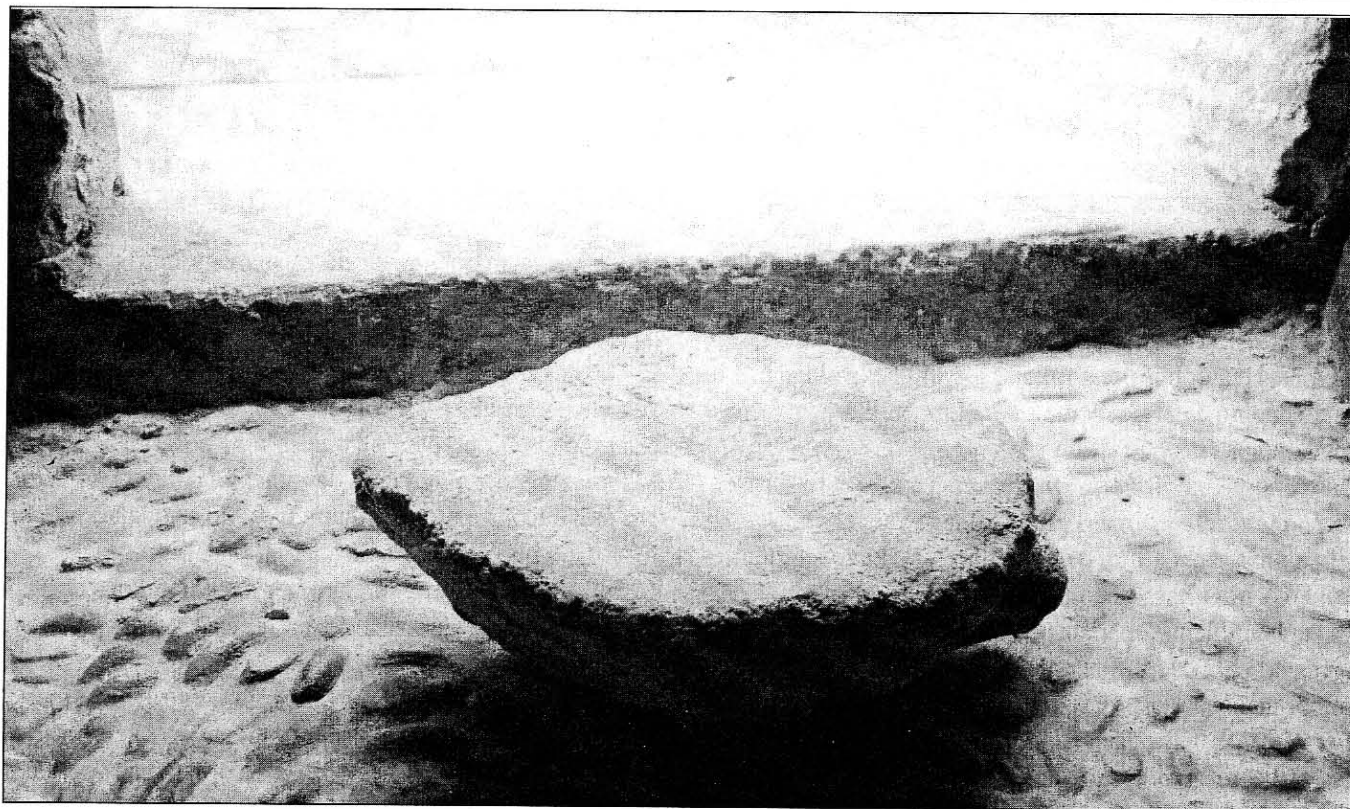
Seguim pel peu del penya-segat. Primer trobem un aljub en relatiu bon estat, sense sostre. Té unes mides exteriors d'11'30 x 5'40 m., i interiors de 9'75 x 3'50, molt reomplit. En els racons té nervatures verticals, com en els de molts castells medievals. Ací, sobre ell, l'aigua mulla el pany rocós i fins i tot en temps de seca els florits i la molsa indiquen que és un

punt d'aportació hídrica, com passa també en la immediata cova Campana. L'aljub té una mena de piqueta externa, com si fos per replegar algun goteig. A continuació, al peu de l'esmentada cova Campana, hi ha indicis d'altre possible aljub. L'accés a la cova és per sobre un reomplit de bretxa artificial de pedres grosses, entre les quals es veu algun test de terrissa ibèrica. El primer que es troba és una paret soterrada; des d'ella al fons de la cavitat hi ha 8 metres i l'ample de la cambreta és de 6'40 m. La cova és una cavitat fusiforme oberta lateralment, formada sobre una fractura ben visible en tota l'altura del roquer, i és el punt de més aportació hídrica del penya-segat de la Moreria. Una impressió, que sols una excavació permetria aclarir, és que la paret de dalt tancaria la saleta i faria les voltes d'aljub. En les dues vores de la gran boca hi ha despulles de construcció, alta en la paret occidental, i en la vora de la cingleta en l'oriental. Contra aquestes despulles hi ha una regata vertical picada en la roca, i a continuació quatre graons treballats en la vora del tall, a 7'30 m. d'altura sobre el peu.

Més endins, en el sòl, hi ha una mena de piqueta oberta, de 30 x 34 i 6 cm. de profunditat en la part conservada, i amb una creu picada en l'interior de 26 i 30 cm. de braços (Mesado; Viciano, 1994, 229). Després, més interior i també en el sòl, una pica de 30 x 21 cm. i 11 de profunditat. Sobre ella es noten treballs en la paret rocosa, fets amb punxó, per a rebaixar-la.

Més avant, ja en l'extrem oriental del penya-segat, hi ha un abric en alt, llarg, que té despulles de construcció.

Els treballs i despulles constructives que tenen les cavitats de la Moreria palesen un ús

Molinet barquiforme amb ixent o mugró. (Fig. 6)

com a lloc de refugi i defensa del poblat que s'estenia entre el peu del penya-segat i la riba dreta del riu de les Coves; d'aquest hi ha restes en abundància de pedra seca endret del pujador, i d'obra i morter més avall de la cova Campana. D'ací procedeix un molí barquiforme, amb poques senyals d'ús (Fig. 6).

Les falques de cabironatge i els graons són testimoni de l'existència de plantes o pisos, als que es podria dificultar l'accés amb la retirada de les escales de fusta a les quals donarien eixida els graons picats en la roca.

A més la proximitat del riu, com a lloc d'aiguada i l'aljub o aljubs fa pensar en la intenció de tindre aigua en lloc protegit en temps de perill, com als castells, a més d'assegurar-ne en temps de seca. L'estat de les ruïnes de l'aljub, relativament ben conservat, contrasta amb la pràctica desaparició de les que aixoplugaven abrics i coves, més protegides; aixó fa pensar en una destrucció intencionada de les obres defensives, no se sap quan. També pot ser que, per ser l'aljub un element útil, es tinguera més cura d'ell.

En resum, tot el conjunt de construccions i treballs, a més dels aljubs, tenen les característiques d'un lloc defensiu, com un castell o paregut, probablement el castell de les Coves de Vinromà, cap del territori del seu nom.

➤ BIBLIOGRAFIA

- **Díaz Manteca, E.** (1987). *"El libro de las Poblaciones"*, de la Orden de Santa María de Montesa (1234-1426). Diputació de Castelló.
- **Societat Esportiva Espemo** (1993). *"Espeleologia al Castell de Morella"*, *Aul.*, núm. 27. Morella.
- **Esteve i Gálvez, F.** (1988). *"Una pintura rupestre a la Moreria de les Coves de Vinromà"*, Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, LXIV. Castelló de la Plana.
- **Forcada Martí, V.** (1992). *"Torres y Castillos de la provincia de Castellón (Síntesis histórico-estructural)"*, Sociedad Castellonense de Cultura. Castelló de la Plana.
- **Mesado Oliver, N.; Viciano Agramunt, J.L.** (1994). *"Petroglifos en el Septentrión del País Valenciano"*, Archivo de Prehistoria Levantina, XXI. Servicio de Investigación Prehistórica de la Excm. Diputación Provincial de Valencia. Valencia.
- **Orient i Moliner, R.** (1995). *"La Carta de Poblament de les Coves"*, 11 de novembre de 1281. *Tossal Gros*, núm. 44. Les Coves de Vinromà.
- **Viciano Agramunt, J.Ll.** (1992). *"Espeleologia a Castelló"*, Temes castellonenses. Cuadernos de divulgación cultural - 4. Sociedad Castellonense de Cultura. Castellón de la Plana.